

Přílohy

Příloha 1: Rozhovory s pracovníci rané péče s označením RP 1 a RP 2

1) Využíváte metodu VOKS k nastavení funkční komunikace u dítěte s PAS? A/N

RP 1 – Metodu VOKS k nastavení funkční komunikace u dítěte s PAS určitě používáme, protože se domnívám, že je funkční v tom, že dítě žádá o něco, co je pro něj velmi motivační a zároveň okamžitě dostává to, co chce. Zastupuje to první funkci komunikace, a to žádost a vyjádření svého přání.

RP 2 – Víte, metodu VOKS předkládám u dítěte, u kterého vím, že dokáže diferencovat reálné předměty, to je podmínka metody VOKS. V praxi to znamená, že pokud vezmu symbol talíř, dítě si nepůjde obléct boty s pochopením, že jde ven.

2) Z jakého důvodu využíváte metodu VOKS?

RP 1 – .... jak bych to k tomu jen doplnila, že je velmi motivační pro to dítě. Dítě vezme obrázek, donese komunikačnímu partnerovi a dostane, co žádá. A je to většinou to, po čem velmi touží.

RP 2 – Jde o metodu, která je postavena na vizuální podpoře, to je předpoklad pro dítě s PAS. Takové dítě musí mít pro komunikaci obrázek, o který se „opře“. My použijeme slova, dítě přinese obrázek.

3) Jaké jsou zkušenosti s metodou a jejím uplatňováním v komunikaci s dítětem?

RP 1 – Vesměs pozitivní, protože tím, že je pro dítě velmi motivační, je taky velmi čitelná, a díky dobře propracované metodice, pedagog, ale i rodič dokáže touto metodou vlastně projít od samého začátku. Dostává návod, jak s dítětem pracovat a jak vlastně jít krok za krokem a troufám si říct, že málokterá metodika je propracovaná do takových dílčích kroků.

RP 2 – Pro dítě je to zprvu něco nového, navíc něco, za co dostane odměnu, to je podstata nácviku. Posléze dítě zjistí výhody a začíná se eliminovat i jeho nežádoucí chování. Pokud někdo nově třeba zavádí VOKS, je třeba postupné fáze neuspěchat. V tomto případě platí, že je třeba spěchat pomalu.

4) Jaká je spolupráce s rodinou dítěte s PAS v oblasti komunikace metodou VOKS?

RP 1 – Ve své praxi se setkávám se dvěma přístupy. Jeden je spolupracující rodič, tzn. má eminentní zájem o to, aby rozvoj komunikace u jeho dítěte probíhal pozitivním směrem a záleží mu na tom, aby se společně vzájemně dorozuměli a aby dítě mělo funkční nástroj ke komunikaci, a pokud rodič má zájem, tak ta spolupráce je velmi dobrá. Pak se ale taky setkáváme s rodiči, kteří vlastně nepotřebují až tak nastavit funkční komunikaci, protože se domnívají, že se se svým dítětem dorozumí i bez nějaké náhradní komunikace, že si vlastně vzájemně rozumí a pak je to o tom, že vlastně tato metoda funguje ve školním prostředí a do domácího prostředí se nepřenáší.

RP 2 – V počáteční fázi, kdy je rodič stále ještě v šoku a řeknete mu, že je pro jeho dítě nutné nastavení náhradní formy komunikace, tak neví, co to obnáší. Ideální je, pokud v blízkém okolí je třeba rodina s takovým dítětem, které využívá AAK a rodič to vidí ve realu. Potom je přístupnější a zajímá se o nejvhodnější možnosti pro své dítě. Rodina, která poskytne svůj vlastní příběh, je světlý bod v tom množství tmy.

4a) Doplnující otázka byla směřována na rodiče, kteří si neuvědomují nutnost nastavení funkční komunikace v souvislosti s případným umístěním dítěte do sociálního zařízení. Jaký je váš názor?

RP 1 – Určitě, ten rodič se domnívá, že tím, že se dítě samo obslouží, takže komunikuje, ale rodič si málokdy uvědomí, že ta lednice, do které dítě chodí v domácím prostředí, nebude fungovat dejme tomu v nějakém sociálním zařízení, a že opravdu, pokud dítě nebude mít nastavenou funkční komunikaci, tak bude nešťastné, protože mu nikdo nebude rozumět.

5) Jak dlouho průměrně trvá dítěti zvládnout pochopení principů metody VOKS, což je zapotřebí k podpoře porozumění principům dítětem? Co se osvědčuje?

RP 1 – Pochopení principů metody VOKS, tzn. pochopení výměny, dochází, troufám si říct v prvních lekcích nácviku, tzn. v první lekci, kdy dítě žádá o věc, kterou chce, a prostřednictvím fyzické asistence, tzn. druhého člověka, který stojí za dítětem, jeho rukou proběhne výměna a opravdu to pochopení nastává velice záhy. Pak už záleží, jak často to dítě bude nuceno si pomocí výměny říkat o své oblíbené věci a čím častěji, tím rychleji si osvojí principy metody VOKS a stane se běžnou součástí komunikačních strategií dítěte.

RP 2 – Jak jsem již zmínila, klíčová je diferenciacie reálných předmětů, tzn. že dítě je schopné pochopit, k jakému účelu je určen určitý předmět. Postupuje se po lekcích a první lekce je výuka výměny obrázku za věc, to bývá zvládnuto tak za jeden týden. Následná lekce je spojena s nácvikem samostatnosti a neměla by trvat déle než dva měsíce. A následují další lekce, ale to už dítě chápe princip metody, takže se bavíme spíše o týdnech než měsících.

6) Mají rodiče negativní zkušenost, která je odradí od využívání metody VOKS?

RP 1 – Troufám si říct, že určitě. Protože jakákoliv náhradní komunikace je náročná jak na přípravu rodiče, ale také pedagoga, a pro mnohé je to tak náročná příprava, že je to odradí od samotného používání, ale samozřejmě si musíme uvědomit, že není žádná lehká cesta k náhradní komunikaci. Opravdu je to o každodenním používání a tvorbě symbolů, které jsou pro to dítě aktuálně motivující. Ale co musím říct, tak určitě do budoucna je možné z komunikační knihy přejít na nějaké multimediální zařízení, ať je to tablet nebo počítač, kde vlastně přenos komunikační knihy se dá do nějaké mobilní aplikace.

RP 2 – Neřekla bych úplně negativní, jen si musíme uvědomit, že je to podobné tomu, kdy se učíme cizímu jazyku. Přibývají slovíčka, tzn. symboly, další kartičky a je to o vytrvalosti každého rodiče, a hlavně uvědomění si, že to dělají pouze kvůli svému dítěti, aby mu maximálně usnadnili další cestu a následné vzdělávání, ale i život případně mimo rodinu.

7) Jak rodiče přistupují k používání komunikační knihy?

RP 1 – Tato otázka byla zodpovězena v předešlé odpovědi.

RP 2 – To víte, že když jim ukážu náš vzor, jak budeme postupovat, vidím jisté zděšení v očích, že by takový šanon měli nosit pořád při sobě. Na druhou stranu, pokud vidí zpětnou reakci, nejsou tak odmítaví.

8) Jak funguje komunikace rané péče/SPC s mateřskou školou/základní školou, kam dítě nastupuje, ohledně využívání metody VOKS?

RP 1 – Provázanost by měla teoreticky fungovat, nicméně samozřejmě všichni víme, jak jsou přetížené poradenské pracoviště, a možná rané péče jsou na tom s touto klientelou trochu lépe, protože ti si mohou dovolit omezit počet klientů na jednoho terénního pracovníka, ale pokud je dítě vedeno metodou VOKS v nějakém poradenském zařízení či rané péči, tak je opravdu potřeba, aby mateřská škola či základní škola speciální dostávaly průběžně, nechci říct návod, ale přehled, jak s dítětem pracovat, a samozřejmě jak mateřská škola, tak rodič musejí dostávat takovou metodickou podporu, protože není v silách rodiče se tou metodou prokousávat sám,

ačkoliv má k ruce metodiku, ale opravdu je ta metoda natolik náročná, co se týče dodržování zásad a pravidel, že vzájemné konzultace a zhodnocení úspěchů dítěte je žádoucí a ta provázanost by tam měla být samozřejmou součástí.

RP 2 – V Praze to vidím jako zvládnuté, aspoň co vím i od kolegyň z terénu. V našem zájmu je předávat dítě s jistou kuchařkou a zároveň o něm vědět, jak se rozvíjí a spolupracuje. Jsou případy, kdy se nám dítě ztratí z hledáčku, ale to bývá i z důvodu stěhování do jiného města, a pro nás je to následně složitější, ale i tak máme zájem dál o naše dítě. Příjemné jsou telefonáty ze vzdělávacího zařízení, které převzalo „naše“ dítě s dotazem, co udělali špatně, že dítě se víc zlobí a odmítá komunikovat. Tady je třeba si uvědomit, že nemusí jít nutně o selhání v užívání VOKS, ale o naprosto jiný důvod. Já hodnotím komunikaci mezi institucemi jako zvládnutou, pokud je zájem.

- 9) Máte zavedený nějaký systém podpory přechodu dítěte mezi institucemi (raná péče – MŠ, SPC) ve vztahu k podpoře efektivního využívání metody VOKS?

RP 1 – Určitě, je to vzájemně o lidech, kteří by se měli vzájemně potkávat a stýkat, pokud mají v péči jedno dítě, a tak jak tady máte systém podpory, metoda VOKS je jednou z podpůrných opatření, které mohou poradenské pracoviště napsat do dokumentů doporučení a opravdu metodická podpora ze strany poradenských zařízení si myslím, že je možná.

RP 2 – Spíš bych řekla, že s dítětem jde ruku v ruce doporučení, jakou formu komunikace užívá, a tak jak jsem říkala, určitě je v našem zájmu dál nejen dítě, ale každého, kdo s ním pracuje, podpořit. Jedná se o dlouhodobý proces a zde je třeba fungovat systematicky a provázaně.

- 10) Pokud ne, uvítali byste, pokud by takový systém podpory existoval?

RP 1 – Systém nastavený je.

RP 2 – Spolu s dítětem je předávána i zpráva, tedy systém podpory určený pro dítě. Myslím si, že toto funguje.

- 11) Jak postupovat v krocích, jak docílit toho, aby tato metoda byla prioritní pro funkční komunikaci, aby se od ní z nějakého důvodu neustoupilo třeba proto, že daný pedagog metodu VOKS neovládá? Na závěr takové shrnutí vaší zkušenosti v rámci institucí, jestli opravu na svých místech jsou lidé, kteří tuto metodu ovládají. Jak této metodě dopomocť, aby funkčně fungovala?

RP 1 – Myslím si, že výsledky některých žáků by mohly být i příkladem pro ostatní pedagogy, že opravdu tato metoda je využitelná ve škole, v mateřských školách, že když uvidí třeba ve vedlejších třídách, tam, kde pedagog podporuje tuto metodu ve svých vzdělávacích principech, a uvidí, jak to těm dětem prospívá a jak se vzájemně mohou dorozumět, tzn. že si žák může požádat o žlutou pastelku nebo že chce nůžky nebo že potřebuje na záchod bez toho, aniž by si vzájemně porozuměli, tak i ten příklad může vedlejšího pedagoga posunout dopředu, že to opravdu stojí za to a myslím si, že takové vzájemné předávání zkušeností je tou zelenou, která by mohla vést k tomu, že ta metoda se bude daleko více uplatňovat ve vzdělávacích zařízeních.

RP 2 – Metoda je funkční, když je funkčně využívána. Já sama mám zmapované mateřské i základní školy, kde vím, že se učitelky pravidelně a opakovaně vzdělávají na kurzech AAK. Potom i já mám možnost takové zařízení nabídnout rodiči jako následnou vzdělávací instituci. Víím, že o dítě bude postaráno, jak jen je to možné, a hlavně vím, že si případně o pomoc sami řeknou.

Příloha 2: Rozhovory s pedagogy v mateřské škole UMŠ 1, UMŠ 2

1) Byla jste proškolená v metodě VOKS?

UMŠ 1 – Ano, absolvovala jsem dvoudenní kurz. Už nevím u koho, ale myslím, že jsem kurz našla na stránkách Národního ústavu pro vzdělávání.

UMŠ 2 – Ano, byla jsem proškolená prostřednictvím kurzu.

2) Pokud ano, kdy? Využíváte ji pro komunikaci s dítětem s PAS?

UMŠ 1 – Může to být tak čtyři roky zpátky. V podstatě tuto metodu využívám každodenně, a to nejen u dítěte s PAS. U ostatních dětí využívám často prvky z této metody.

UMŠ 2 – Školení jsem absolvovala v letech 2014–2015 a rovnou jsem znalosti využívala při práci s dětmi s autismem.

3) Dítě, které přichází do MŠ a má doporučení ze SPC tuto metodu používat, berete na to zřetel?

UMŠ 1 – Pokud má dítě doporučení z SPC, samozřejmě že na to bereme zřetel. Nejprve hodně komunikujeme s rodiči, aby byl systém nastavený co nejvíce jednotně. Samozřejmě někteří rodiče spolupracují více, někteří méně. Snažíme se rodiče podporovat, ale některým rodičům celá metoda nevyhovuje a využívají pouze prvky.

UMŠ 2 – Brát zřetel na doporučení z SPC i doporučení rodičů je velmi důležitou součástí naší profese. Můžeme tak žákovi pomoci s rychlejší i lepší adaptací v novém prostředí a lépe ho také prostřednictvím naučených a osvědčených metod rozvíjet.

4) Máte možnost obrátit se na pracovníka rané péče nebo SPC, aby vám poskytl podporu ve využívání metody VOKS?

UMŠ 1 – Jednou za čas přijde pracovník SPC podívat se na konkrétní dítě. Probíráme s ním vývoj žáka, jak komunikace probíhá – doporučí nám nějaké další postupy, aktivity, které by byly pro žáka vhodné. Myslím ale, že pokud bych se na SPC obrátila i jinak – s nějakým problémem, poradili by mi, zatím jsem tuto možnost ale nevyužila.

UMŠ 2 – Ano, tuto možnost jako pedagogové jistě máme.

- 5) Je důležité, aby u dítěte bylo pokračováno v dříve nastavené formě komunikace, nebo máte jasně stanovenou formu komunikace uvnitř třídy?

UMŠ 1 – Nevím, jestli správně rozumím otázce, ale vždy nastavujeme komunikaci tak, aby byla využitelná s výhledem do budoucna. Každému dítěti a každým rodičům vyhovuje něco jiného. Nelze tedy mít v rámci třídy striktně nastavený způsob komunikace, který se snažíme nacpat na každého. Samozřejmě, že máme prvky, které jsou společné, ale jinak každé dítě komunikuje způsobem, který jemu a jeho rodině nejvíce vyhovuje, a je důležité, aby tento systém byl co nejvíce jednotný a využitelný i pro jiná prostředí – například, když přejde do základní školy, bude navštěvovat kroužky a podobně.

UMŠ 2 – Myslím, že je velmi důležité pokračovat v již zaběhnutém nastavení komunikace, kterou postupně můžeme modifikovat dle aktuálních schopností a dosažené úrovně žáka, která se během docházky může měnit. V samotném začátku ale pokračuji v nastaveném a zaběhnutém stylu komunikace. Změna prostředí, adaptace na nové lidi, a ještě k tomu změna komunikačního systému by byla především u žáků bez funkční komunikace velmi stresující a zatěžující.

- 6) Jak o využívání metody VOKS komunikujete s rodiči?

UMŠ 1 – Záleží, jak s kterými. Jsou rodiče, kteří se metodou snaží využívat na 100 %. Ti většinou už sami přijdou s vytvořenou komunikační knihou a spolu ji dotváříme, konzultujeme nové zařazení obrázků a podobně. S těmi konzultujeme v podstatě každý den. Pak jsou samozřejmě rodiče, kteří z nějakého důvodu nejsou schopni nebo nechtějí tuto metodu využívat tolik. Těm spíše nabízíme a půjčujeme domů některé komunikační karty a podobně. Snažíme se rodiče namotivovat k alespoň částečnému využívání této metody.

UMŠ 2 – Pokud přichází nový žák, již před nástupem do mateřské školy kontaktuji rodiče a domlouvám formu i systém komunikace stejně jako oblíbené jeho činnosti i formu motivace. Tato komunikace nám pomáhá lépe poznat nového žáka. Cílem je usnadnit adaptaci žáka v novém prostředí.

- 7) Je zavedený nějaký systém podpory přechodu dítěte mezi institucemi (raná péče – MŠ, SPC/MŠ – ZŠ) ve vztahu k podpoře efektivního využívání metody VOKS?

UMŠ 1 – Při přechodu žáka do základní školy se s rodiči domlouváme na dalším postupu. Většinou rodiče sami aktivně nastavenou komunikaci konzultují s novými učiteli žáka. Když se pak zpětně zeptáme, většinou prý není v nastavení komunikace problém. Jindy poskytujeme rodičům písemné vyjádření – takovou zprávu, portfolio – ohledně dítěte, kde popisujeme, co

zvládá, kde jsou jeho silné a slabší stránky, a také právě zmíněnou komunikaci. Popřípadě se s novou školou spojím telefonicky nebo prostřednictvím e-mailu, ale to se stává spíše zřídka.

UMŠ 2 – Nejefektivnější je komunikace mezi jednolitými stranami, tedy předávání nejpodstatnějších informací, aktuální úrovně a podstatných potřeb konkrétního žáka. Žáci s PAS jsou velmi specifictí, jejich komunikační úroveň se nedá v jednotlivých etapách života rozdělit jako u zdravých dětí, proto i nastavení jednotného systému není dle mého názoru plně reálné.

8) Pokud ne, uvítali byste, pokud by takový systém podpory existoval?

UMŠ 1 – Myslím, že by bylo určitě dobré, aby v tomto směru byl systém ještě více provázaný.

UMŠ 2 – Neumím si takový systém představit. Podstatná zůstává vůle, zájem o žáka a ochota komunikovat.

9) Jak by mohl vypadat?

UMŠ 1 – Nevím, bylo by dobré, aby to bylo co nejosobnější, jenomže to mnohdy z časového hlediska nelze. Myslím tedy, že komunikace s novou školou prostřednictvím e-mailu nebo sepsáním zprávy, poskytnutím telefonního čísla pro konzultace – je nějaká cesta. Popřípadě nevím, jak funguje přenos informací mezi ranou péčí a SPC, ale určitě by měly být tyto informace jednotlivými subjekty přenositelné.

Příloha 3: Rozhovory s pedagogy v základní škole speciální UZŠ 1, UZŠ 2

1) Byla jste proškolená v metodě VOKS?

UZŠ 1 – Ne, našla jsem si materiály k metodě na základě snahy zlepšit komunikaci s žákem s PAS.

UZŠ 2 – Ano. Školení pořádal NAUTIS pod vedením Bc. Kouřila – „Rozvoj AAK dětí s PAS“.

2) Využíváte ji v komunikaci s dítětem?

UZŠ 1 – Při práci s žákem využívám jen některé části a prvky tohoto systému, nepostupujeme tedy od začátku do konce podle daných lekcí, tak jak je metoda koncipována.

UZŠ 2 – Ano, využívám u všech dětí (v menší či větší míře) v rámci třídy.

3) Máte možnost rozšiřovat dále metodu VOKS ve svých hodinách dle lekcí?

UZŠ 1 – Z časových důvodů metodou VOKS s žákem pracuji samostatně mimo vlastní výuku. Během vyučování, v hodinách českého jazyka se žák učí čtení a psaní spolu se svými spolužáky. Při práci s žákem rozšiřujeme nacvičenou komunikaci o obtížnější úroveň dalších lekcí.

UZŠ 2 – Časově to není příliš reálné. Rozvíjíme tedy tuto formu komunikace pro konkrétní a aktuální potřeby dítěte.

4) Dopomohl VOKS žákovi k metodě globálního čtení?

UZŠ 1 – Ano. Zlepšila se u něj schopnost tvoření jednoduchých vět a začal častěji a lépe komentovat dění kolem sebe.

UZŠ 2 – Ano, dopomohl u jednoho žáka. Třída se skládá ze sedmi žáků.

5) Co si myslíte o přínosu metody VOKS pro žáka?

UZŠ 1 – Jde o systém, v kterém se žák poměrně rychle orientuje tak, že v něm může pracovat. Na stále stejném principu si žák postupně rozšiřuje slovní zásobu, učí se nové komunikační dovednosti a reagovat v dalších komunikačních situacích.

UZŠ 2 – Metodu využívám v maximální možné míře právě proto, že vidím výsledky a posuny jednotlivých dětí v komunikaci.

6) Můžete porovnat práci s žákem, u kterého proběhla intervence s nastavením správné formy AAK komunikace s žákem, u kterého nebyla nastavena vhodná intervence? Zajímají mě projevy chování, komunikace v rámci školní třídy atd.

UZŠ 1 – Žák, který má možnost využít nějaký druh AAK, umí lépe vyjádřit, co potřebuje, sdělit, co chce, a co nechce, dokáže vhodným způsobem navázat komunikaci. Je lépe motivovatelné. Částečně se snížila četnost jeho nevhodného chování při vyučování. Žák, u kterého není nastavena žádná AAK, navazuje často komunikaci s ostatními zvláštním nebo nevhodným způsobem, který pak není opětován. Jestliže není schopen a neumí sdělit své potřeby, je často frustrován, což může vést k pasivitě, útekům k stereotypům, sebepoškozování, negaci, až k agresivním afektům.

UZŠ 2 – Můžu posoudit podle jedné žákyně, kdy byla tato metoda rodiči spíše odmítána, a tedy pro úspěšné zvládnutí nebyly ideální podmínky. Komunikuje díky tomu pouze na bázi několika stereotypních gest, která jsou ale srozumitelná pouze pro nejbližší okolí. V budoucnu tato dovednost může velmi chybět. Naopak zcela neverbální žák s nulovým porozuměním mluveného slova se naučil AAK s pomocí iPadu – na principu VOKS – s využitím jednoduchého větného proužku. Je schopen díky tomu vyjádřit jednoduchá přání z různých oblastí (oblečení, volný čas, jídlo).

7) Máte možnost se ve využívání metody VOKS dále rozvíjet?

UZŠ 1 – Ano.

UZŠ 2 – Ano, po výběru kurzu mi zaměstnavatel umožňuje doškolování.

8) Jaký typ vzdělávání v metodě VOKS byste uvítala?

UZŠ 1 – Vhodný je kurz s příklady z praxe, s praktickými návody.

UZŠ 2 – Na sebe navazující kurzy s různým stupněm rozvoje AAK. Je velice důležité se rozvíjet, případně i opakovat naučené, které se málo častým používáním zapomíná.

9) Je zavedený nějaký systém podpory přechodu dítěte mezi institucemi (MŠ – ZŠ) ve vztahu k podpoře efektivního využívání metody VOKS?

UZŠ 1 – Myslím, že ve všech vzdělávacích institucích není využívání AAK vždy dostatečně podporováno.

UZŠ 2 – O standardizovaném systému nevím, ale ve zprávách z SPC bývají tyto údaje uvedené, plus k tomu informace od rodičů.

10) Pokud ne, uvítali byste, pokud by takový systém podpory existoval?

UZŠ 1 – Ano.

UZŠ 2 – Asi ano.

11) Jak by mohl vypadat?

UZŠ 1 – SPC nebo AAK poradna by po diagnostickém vyšetření žáka určila některý druh AAK jako podpůrné opatření, které bude žákovi poskytováno. Mohlo by stanovit počet hodin týdně, v kterém předmětu (čtení, český jazyk, náhrada za výuku cizího jazyka atd.). Vzdělávací instituce by měla mít možnost proškolení potřebných pedagogů v metodách AAK, aby je při výuce mohla s žáky aktivně používat.

UZŠ 2 – V podmínkách přijetí žáka na ZŠ by měla být „povinnost“ předložit ucelený, do té doby používaný způsob AAK.

Příloha 4: Rozhovory s asistentkami pedagoga AP 1, AP 2

1) Byla jste seznámena s metodou VOKS, jakým způsobem?

AP 1 – Ano, ale ne nijak do hloubky. Měla jsem v rámci bakalářského studia zapsaný předmět AAK, kde jsme si o VOKS a o jeho principu povídali. Zkoušeli jsme si různé situace a fáze nácviku této metody.

AP 2 – S metodou VOKS mě seznámila paní učitelka. Metodu využíváme v naší třídě. Jako příklad můžu uvést, kdy jedno z našich dětí bylo nespokojené a na otázku – Co potřebuješ? – přineslo příslušný symbol, na kterém je zobrazeno pití. Dnes si už dokáže říct o to, co potřebuje. Vše je za odměnu a je to pro něj motivace a pro nás úleva.

2) Připravujete v rámci podpory dítěte karty pro doplnění komunikační lišty?

AP 1 – Ano. Karty neustále doplňujeme a obměňujeme podle toho, co je právě potřeba, dle toho, o co se žák aktuálně zajímá, co probíráme, s čím má problémy. Naopak některé karty, které žák už nepoužívá, nebo si umí říct o věc sám, vyřazujeme.

AP 2 – Ano, dle požadavků paní učitelky.

3) Žádá po vás pedagog, v jehož třídě poskytujete asistenci, abyste uměla s metodou VOKS?

AP 1 – Tak přijde mi to jako samozřejmost, že se do metody VOKS, pokud ji žák využívá, zapojím. Při metodě VOKS je potřeba jak komunikační asistent, tak komunikační partner. Dle potřeby zajišťuji obě funkce.

AP 2 – Nejen pedagog, ale i já sama mám zájem.

4) Máte možnost se ve využívání metody VOKS dále rozvíjet?

AP 1 – Ráda bych navštívila VOKS kurz. Zatím jsem se k tomu bohužel nedostala. Sem tam si přečtu nějakou odbornou literaturu, nějakou diplomovou práci, kde hledám nové informace a inspiraci. Všeobecně hodně inspirace v tomto směru hledám na internetu.

AP 2 – Asi ano, škola by mi zaplatila kurz.

5) Jaký typ vzdělávání v metodě VOKS byste uvítala?

AP 1 – Víkendové kurzy by byly dobrou formou, případně zaškolení přímo v prostorách naší školy – například pro více pedagogů. Vím, že některé kurzy na jiné téma takto probíhají.

AP 2 – Uvítala bych kurz, nebo i praxi v jiném vzdělávacím zařízení, kde je metoda VOKS aktivně využívána.

Příloha 5: Rozhovory s rodiči dětí R 1, R 2

- 1) Byla vašemu dítěti doporučena metoda VOKS již při dg. PAS jako vhodná forma komunikace?

R 1 – Ano, byla. Jen jsem tenkrát vůbec nevěděla, o co jde.

R 2 – Ano. Já sama jsem se ale již předem zajímala o všechny možnosti AAK, protože jsem věděla, že to bude potřeba řešit. VOKS jsem měla už tehdy teoreticky nastudovaný dle literatury z knihovny, kde byly i obrázky, což mi hrozně pomohlo pro představu.

- 2) Proč jste se rozhodla metodu VOKS využívat?

R 1 – Seznámili jsme se s rodinou, která VOKS používala, a já viděla, jak dítě reaguje. To mi hodně otevřelo oči.

R 2 – Pokud má vaše dítě oční vadu a správně to brýle, dáte mu je. Pokud víte, že se vaše dítě přirozenou formou nenaučí komunikovat, musíte hledat alternativy. Tahle metoda se mi zdála vhodná a můžu si doplňovat i vlastní symboly, jak je potřebujeme. Je to metoda, která má jistý sled a systém, ale mohu do ní zasáhnout.

- 3) Využíváte metodu VOKS v domácím prostředí? A/N

R 1 – No, snaha zprvu byla, ale potom se nám nějak nedařilo zapojit ji tak, jak by to mělo být. Jistou podobu ale stále máme, vím, že je to důležité.

R 2 – Jednoznačně využívám. Domnívám se, že jinak by to nemělo takový smysl. Je to stejné, jako když se učíte doma se zdravým dítětem, něco udělají ve škole a domů si nesou úkoly, je to jistá povinnost, ale nikdo ji nezpochybňuje. U VOKSu je to prakticky stejné, prostě i doma se učíme za domácí úkol komunikovat.

- 4) Pokud ano, prostřednictvím koho proběhlo zaškolení?

R 1 – Učila jsem se od jiné maminky a pomáhali mi i z SPC. SPC ukázalo, jak na to.

R 2 – Absolvovala jsem kurz vedený přímo autorkou metody. Dokonce jsem si ho i posléze zopakovala, potřebovala jsem si dovysvětlit nějaké situace, které nám doma nešly.

5) Jaké výhody ve využívání metody VOKS spatřujete?

R 1 – Vím, že byl Adam klidnější, když jsem najednou pochopila, co vlastně chce.

R 2 – Učí komunikovat, to je jeho podstata a význam. A výhody třeba v tom, že si můžu dovyrobiť symbol, a přiměla jsem k tomu i syna. Zapojila ho ke spolupráci i při vlastní výrobě. Myslím, že to bylo pro něho motivační.

6) Byla pro vás důležitá otázka komunikace s dítětem důležitým kritériem při výběru školy pro vaše dítě?

R 1 – Nechala jsem si doporučit v SPC. Máme moc hodnou paní, která nám hrozně pomáhá a dala jsem na její rady.

R 2 – Jednoznačně. Chtěla jsem dále svoje dítě rozvíjet. Absolvovala jsem osobní návštěvy i se synem. Myslím, že to by měl udělat každý rodič.

7) Je zaveden nějaký systém podpory přechodu dítěte mezi institucemi (raná péče – MŠ, SPC/ MŠ – ZŠ) ve vztahu k podpoře efektivního využívání metody VOKS?

R 1 – O žádném nevím, ale vždycky máme zprávy z vyšetření, kde jsou i informace o vývoji komunikace.

R 2 – Jestli systém, to neumím odpovědět, ale my to měli vždy ve zprávách z vyšetření, to se následně předává s dítětem, takže vlastně asi nějaký systém funguje.

8) Pokud ne, uvítala byste, pokud by takový systém podpory existoval?

R 1 – Důvěřuji plně jednotlivým institucím a myslím, že informace si předávají.

R 2 – Domnívám se, že existuje vzájemná informovanost.

9) Jak by mohl vypadat?

R 1 – Asi by mohlo jít o nějaké doporučení, jak s dítětem pracovat.

R 2 – Mohl by odrážet jednotlivé pokroky dítěte, taková kuchařka, co dítě umí. Může to být součástí vyšetření, třeba dotazník, který se pravidelně aktualizuje.

Příloha 6: Rozhovor s ředitelem základní školy speciální

- 1) Pokud přijímáte dítě s PAS a doporučením využívat metodu VOKS, máte patřičně zaškoleného pedagogického pracovníka, který bude s žákem?

Ano, jak učitele, vychovatelky, tak i většinu AP.

- 2) Zajímá se rodič/zákonný zástupce žáka s PAS o možnost pokračovat v komunikaci prostřednictvím metody VOKS před vlastním nástupem do školy?

Jeden z pěti rodičů se ptá, pokud se neptají, neznamená to, že se nezajímají, spíš automaticky počítají s tím, že se bude navazovat na používání VOKS z předškolního vzdělávání.

- 3) Nabízí škola svým zaměstnancům možnost vzdělávání v komunikačním systému VOKS?

Ano, škola nabízí. Jinak aktivně pokud je škola oslovena poskytovatelem příslušného vzdělávání. Ředitel sleduje nabídku školení, např. NAUTIS. Bohužel jsme omezeni potřebou zajištění provozu školy, školení často bývají v době vyučování. Zároveň pokud pedagogický pracovník sám přijde se žádostí na konkrétní školení, bývá mu umožněno, a často i během pracovní doby.

- 4) Je zavedený nějaký systém podpory přechodu dítěte mezi institucemi (MŠ – ZŠ) ve vztahu k podpoře efektivního využívání metody VOKS?

Není, pouze v ojedinělých případech pouze na bázi osobní aktivity naší učitelky nebo učitelky mateřské školy.

- 5) Pokud ne, uvítal byste, pokud by takový systém podpory existoval?

Ano, bylo by to vhodné. Součástí naší školy není mateřská škola, a protože naše škola přijímá žáky s PAS z celé Prahy a také Středočeského kraje, byla by vhodná osobní spolupráce s jednotlivými mateřskými školami.

- 6) Jak by mohl vypadat?

Například formou přítomnosti učitelky mateřské školy, kde se metoda VOKS využívá.

- a) Při schůzce rodičů přijatého žáka v naší škole s třídní učitelkou 1. třídy.
- b) Návštěvou naší učitelky v měsíci červnu v příslušné mateřské škole by bylo také možné.
- c) Vytvořením dotazníku školy pro mateřskou školu, který by obsahoval např. otázky, které mají potenciál dozvědět se další informace o budoucím žákovi, tzn. výčet forem AAK

a rodič by označil jednu nebo více odpovědí. Dále by mohla zaznít otázka, v jaké oblasti se dítě díky využívání metody VOKS ve výchovně-vzdělávacím procesu žáků s PAS dle názoru předškolního zařízení nejvíce zlepšilo. Tady by byly opět otázky na označení jedné nebo více odpovědí a zahrnovaly by otázky na: problémové chování, sebepoškozování, záchvaty vzteku, zapojení do výuky, komunikaci s ostatními dětmi nebo jiné možnosti.